

Könyvvilág

Családpolitika más-más szemmel

Baracsi Katalin

Az idei évet a Katolikus Egyház a „Családok évének” nyilvánította. Nem véletlen talán, hogy a kormány is fokozott figyelmet fordít intézkedéseivel a családok támogatására. Nemcsak hazánk, hanem Európa más államai is kénytelenek szembenézni azzal a demográfiai folyamattal, hogy öregszik a társadalom, egyre kevesebb gyerek születik. Egy jól kidolgozott családpolitikával felvértezett kormányzat azonban megállíthatja ezt a folyamatot. Hogy mik a jó és kívánatos módszerek ezen a területen, ahhoz nyújt segítséget a Családpolitika más-más szemmel című kiadvány, ami 2010-ben a Gazdasági és Szociális Tanács égisze alatt jelent meg. A Danis Ildikó, Herczog Mária és Surányi Éva nevével fémjelzett kiadvány arra keresi a választ, hogy hogyan teremthető meg egy ideális családpolitika, ahol a gazdasági, politikai, társadalmi tényezők egyensúlyban vannak.

A könyv szerzői bizakodóak. Úgy látják, hogy az eltérő országok tapasztalatai nyomán körvonalazódni látszik egy ideális szakpolitikai keretrendszer, amely gyógyír lehet a megváltozott gazdasági körülményekből fakadó problémák kezelésére. Jogosan merül fel tehát a kérdés, hogy mitől jó egy szakpolitika? Mint ahogy számos más kérdésben, itt is a különböző szakmák, szakterületek saját nézőpontjaik előtérbe tolásával más-más szempont kap prioritást. A teljesség igénye nélkül emeljük ki közülük a két legmarkánsabbat.

A közgazdászok látásmódja szerint az egyének az adott gazdasági és demográfiai keretek között racionálisan döntenek a lehetséges alternatívák között. Éppen ezért választásaikat gazdasági ösztönzőkkel lehet befolyásolni. A szociológusok ezzel szemben azt hangsúlyozzák,

DR. BARACSI KATALIN, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának PhD-hallgatója, a Belügyminisztérium Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet jogásza (katalin.baracsi@gmail.com).

Könyvvilág

hogy az emberek választását nagyban befolyásolják az otthonról hozott, velük született és tanult minták, így nem lehet kizárólagos, hogy egyedül az univerzális intézkedések segíthetnek a vágyott célok elérésében.

A könyv szerzői már az első oldalakon leszögezik, hogy a kisgyerekes családokat érintő szakpolitika áll gondolatmenetük középpontjában, beleértve minden olyan állami beavatkozást, amely befolyásolja a családok döntését a gyerekvállalással, az anyák munkába lépésével és gyermekgondozásával kapcsolatban, alakítja életvitelüket és mindennapjaikat. Meg kell jegyezni, hogy a szerzők széles perspektívában gondolkodnak, és írói szándékuknak megfelelően minden oldalról be kívánják mutatni a családpolitika összetevőit.

Időtlen idők óta dilemma tárgya a család–munka–magánélet hármásának összeegyeztetése. A társadalomban zajló folyamatok arra világítanak rá, hogy a családon belüli munkamegosztás átrendeződésével könnyebben megteremthető a vágyott egyensúly. A könyv kitér arra, hogy egy olyan ideális helyzetből kellene kiindulni, ahol a munka és a családi gondozás terén egyenlőségelvű társadalom biztosítja a gyerekek és családtagok maximális jólétét. Többben felvázolják egy olyan kétkeresős-kétgondozós társadalom lehetőségét, ahol a nők és férfiak szimmetrikus szerepet töltenek be a családban és a munkahelyükön is (14. o.). Eme idea megvalósulásának egyenes következménye, hogy a nők számára a családi körülményeiknek megfelelő, családbarát munkahelyek kialakítására kerüljön sor. A férfiak ezzel párhuzamosan pedig több időt szánjanak családjukra.

Ennél a pontnál érdemes azonban felhívni egy fontos következményre a jogalkotók figyelmét. A szülők a munkájukról

és gyermekeik elhelyezéséről egy időben kénytelenek gondoskodni. Ennek folyamánként például a munkavállalást erőteljesen támogató kormányzati törekvések minden pozitív szándék ellenére negatív színezetet kaphatnak a gyermekgondozás minőségét illetően. Elengedhetetlen a minőségi alternatívák bővítése a családok számára. Ezek szem előtt tartása minden felelősen gondolkodó és cselekvő kormány elsődleges feladata.

A minden igényt kielégítő családpolitika esetén szót kell ejtenünk az adókedvezményekről és pénzbeni juttatásokról, mint ahogy ez a könyvben is nagy hangsúlyt kap. A szerzői triász kijelenti, hogy az adókedvezmények és pénzbeli juttatások ösztönzően hatnak a női munkavállalásra. Kimondja azt is, hogy az ilyen irányú támogatás ez idáig nem volt meghatározó támogatási forma a hazai családpolitika területén. Fontosnak tartom itt megemlíteni a családi adókedvezmény bevezetését, ami az előbbi állítás ékes cáfolata lehet az elkövetkező években.

Szerzőink kitérnek arra, hogy a romló demográfiai trend egyöntetűen a családtámogatások átfogó reformja után kiált. A készpénzes támogatások strukturális átalakítása még önmagában nem elégséges. Helyette egy komplex családtámogatási rendszer lehetne a megoldás, aminek révén a nők egyensúlyba kerülhetnének a gyermekgondozás, a munkavállalás és a szabadidő között.

Ugyanakkor a pénzbeni támogatásokról sem szabad megfeledkeznünk. Ezen támogatások célzott formái nélkülözhetetlenek a hátrányos helyzetű családok segítésében. Surányi–Danis–Herczog egyértelműen leszögezik, hogy további hatékonyságnövelő eszközök lehetnek olyan programok, amelyek a gyermekek oldaláról közelítenek és a hátrányos helyzetű

Könyvilág

családok gyermekgondozással kapcsolatos erőforrásainak komplex támogatását célozzák (21. o.). A fenntartható fejlődés jegyében, a jövő generációiról való felelős gondolkodás csak és kizárólag komplex, preventív jellegű programokba való befektetéssel érhető el a leghatékonyabban, és nem váltható ki más intézkedésekkel.

A célzott korai intervenciós programok közül a szerzők három nagyobb horderejű kezdeményezést emelnek ki Magyarországról: elsőként a „Legyen jobb a gyermekeknek” Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Programot, illetve a 2007-ben indult program folytatása, az összehangolt civil és szakértői kezdeményezés stratégia megvalósítási kísérleteként a Kistérségi Komplex Gyerekesély Programot. Ezt követte a viszonylag frissen mondható Biztos Kezdet Gyerekház Program. A kötetben még nem kapott helyett, de az elmúlt napokban kiírásra került egy a családok segítségét célzó pályázat, ami jól illeszkedik elődei célkitűzéseikhez. A pályázat lényegét az alábbiakban foglalhatjuk össze. A családokat segítő helyi közösségi kezdeményezések és programok erősítésére írtak ki uniós támogatású pályázatot 1,85 milliárd forintos keretösszeggel a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) keretében. Soltész Miklós államtitkár kiemelte: az augusztus elsején kiírt pályázat hozzájárulhat a nemcsak Magyarországot, hanem Európa sok más államát is sújtó demográfiai folyamat megállítása-hoz, s ahhoz, hogy a fiatalok merjenek gyermekeket vállalni. Hozzátette, hogy az egyházi és a civil szervezetek figyelmét is szeretnék még inkább e területre orientálni.

A kiírás szerint a pályázat célja a családhoz, a gyermekekhez, a gyermekvállaláshoz kapcsolódó társadalmi viszonyulás javítása, a családi élettel kapcsolatos ne-

gatív jelenségekkel szembeni prevenció, a fiatal gyermekes családok támogatása, közösségi kezdeményezések, például úgynevezett családi erőforrásközpontok létrehozása. A drámaian alacsony születési mutatók, illetve a családalapítás, a gyermekvállalás fontosságának a társadalom értékrendjében való visszaszorulása szükségessé teszi, hogy a köztudatban pozitív irányú változás, fordulat következzen be. Ehhez mindenekelőtt erősíteni kell a helyi közösségek tagjainak összefogását, elő kell mozdítani a közös célok érdekében való cselekvést.

A kiírásban kitértek arra, hogy a helyi civil szervezeteknek ebben jelentős szerepük lehet, mindenekelőtt azért, hogy pozitív, követendő mintákat mutatsanak be, például tanácsadással, a gyermekfelügyelet megszervezésével segítik a helyi családok életét, vonzóbbá téve ezáltal a fiatalok számára is a családalapítást, a gyermekvállalás melletti döntést. Minden olyan civil szervezet részesülhet támogatásban, amelynek tevékenysége a helyi családok összefogására, közös programok, rendezvények szervezésére, a gyermekvállalás népszerűsítésére irányul, és amely e tevékenységen belül például tanácsadást, lelki gondozást, a gyermekfelügyelet megszervezéséhez való segítségnyújtást is vállal. A pályázók 10–50 millió forint támogatást kaphatnak; a beadványokat szeptember 15-ig várják.¹

Térjünk azonban vissza a könyv példáihoz. A szerzők a svéd és az angol példákra hívják fel különösen olvasóik figyelmét. A svéd gyakorlat bemutatása egy provokatív kérdéssel indul: lehet-e túlzott az állami szerepvállalás? A svéd modell akár a néhány sorral korábban megfogalmazott idea megvalósulása is lehetne. Törvényi szinten garantálják a nők munkavállalási esélyegyenlőségét, biztos a szo-

Könyvvilág

ciális háló a család körül. Ugyanakkor már most vannak arra mutató jelek, hogy a túlzott állami gondoskodás óriási terheket ró a társadalomra. Ahhoz pedig, hogy ezek a juttatások fenn- és megtarthatóak legyenek, csorbítani kellett a munkaerőpiaci esélyegyenlőséget, mivel a jóléti támogatások jelentős része a nőket érintette. Ennek következményeként ma a skandináv országokban az egyik legnagyobb a férfi–női kereseti különbség. Vagyis levonhatjuk azt a következtetést, hogy a túlzott törődés nem mindig hozza magával a legjobb eredményt.

A másik kiemelt példa az Egyesült Királyságban megvalósuló családbarát munkahely program. Ezt 2000-ben hirdették meg egy olyan ismeretterjesztő kampány kezdeményezésével, amely a munkaerőpiac minden szereplője számára fontos üzeneteket tartalmazott. A munkavállalók számára önbizalom-ösztönzés, információátadás a rugalmas munkavállalásról. A munkavállalókat pedig arról próbálták meggyőzni, hogy a családbarát munkabeosztás kialakítása saját és ügyfeleik érdekeit is támogatja. Ennek folyamánként 2003-ban törvényben írták elő, hogy a 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelők rugalmas munkaidő-beosztásért folyamodhassanak munkáltatójukhoz. Ezt a munkáltató 28 napon belül köteles megvitatni, további 14 napon belül pedig értesítést kell küldenie a munkavállalójának döntéséről. Elutasító választ csak az üzleti érdek sérülése indokolhatja. Fontos leszögezni, mint ahogy arra szerzőink

is kitérnek, hogy az angol mintával nem az volt a cél, hogy minden munkavállalót a részmunkaidős munkavégzés irányába tereljenek, hanem hogy ezzel is támogassák és elősegítsék a családbarát politikák gyakorlati megvalósulását.

Már az itt leírtakból is jól látszik, hogy a Családpolitika más-más szemmel címet viselő könyv hiánypótló a magyar szakpolitika terén. Példái, kritikai észrevételei egyöntetűen a fejlődés irányába mutatnak.

Könyvismertetőm végére pedig engedjenek meg szép példát, amiből jól látszik az egész könyv szellemisége. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium csatlakozott a Három Királyfi, Három Királylány azon kezdeményezéséhez, amelyben mostantól minden édesanya a kórházban kap egy ajtódísz – Simon András grafikájával –, amelyet bejáratí ajtajára függesztve hírül adhatja mindenkinek gyermeke születését, családjá örömet. A mozgalom törekszik ama régi népi hagyomány felelevenítésére is, hogy egy kisbaba érkezése az egész közösséget megmozgassa, és újjáéledjen a közösségi öröm érzése.

(Családpolitika más-más szemmel. Eltérő nézőpontok, megközelítések, változó gyakorlatok a hazai és a nemzetközi családpolitikában. Szerk. Surányi Éva, Danis Ildikó, Herczog Mária, Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest, 2010, 232 oldal)

JEGYZETEK

¹ Forrás: MTI